

Ongevraagd aanwijzen is een eenvoudige, maar effectieve techniek om **alle** leerlingen **actief** te laten **nadenken** over vragen die je stelt tijdens het instructieproces. De techniek houdt in dat leerlingen hun hand niet in de lucht steken, maar dat je **zelf beslist** welke leerling(en) je **aanwijst**. Doordat leerlingen weten dat ze te allen tijde aan het woord kunnen komen, blijven ze beter bij de les.

Waarom?

- Geen leren zonder nadenken. Door ongevraagd aanwijzen in te bakken in de vaste klasroutines, zorg je ervoor dat alle leerlingen **actief nadenken** over je vragen, niet enkel de snelste. Doordat leerlingen op voorhand niet weten wie aangewezen zal worden, blijft de hele klas **betrokken**.
- Je zal meer leerlingen horen tijdens je les, ook de **verlegen** leerlingen die je minder vaak hoort. Uit onderzoek blijkt dat slechts een kwart van de leerlingen consistent hun hand opsteken en dit voornamelijk wanneer ze quasi zeker zijn van hun antwoord.
- Doordat de kans bestaat dat de aangewezen leerlingen fouten maken, creër je een **cultuur** waarin **fouten** als een normaal onderdeel van leren wordt aanzien.
- Door verschillende leerlingen ongevraagd aan te wijzen, krijg je een **beeld** van de algemene **beheersing** van de **leerstof**. Deze informatie kan je gebruiken om gericht aan te sluiten bij mogelijke **leerbehoeften** of om misconcepties en denkfouten te doorprikken.
- Het is een **quick win** die je relatief eenvoudig kan implementeren in je lessen, zonder je huidige werkwijze fundamenteel bij te sturen.

Hoe?

- **Vooraf – leerlingen voorbereiden:** Leerlingen zijn de werkwijze vaak niet gewend. Zeker wanneer je er net mee start kan het wringen: snelle leerlingen komen minder aan het woord dan ze gewend zijn terwijl timide leerlingen vaker worden aangesproken. Bereid de leerlingen voldoende voor. Verduidelijk waarom je hen ongevraagd zal aanwijzen, leg de techniek duidelijk uit, uit je verwachtingen en maak duidelijke afspraken. Peil ook naar ideeën en mogelijke bekommernissen van de leerlingen. Pas het ongevraagd aanwijzen vervolgens consequent toe opdat leerlingen er verder aan wennen en het ingebakken raakt in de vaste klasroutines. Op deze manier kan je ten volle profiteren van het leerpotentieel van de techniek.

Van zodra leerlingen voorbereid zijn, kan je ongevraagd aanwijzen relatief eenvoudig inzetten in je klas:

1. **Stel een vraag en geef denktijd:** Leerlingen verschillen van elkaar wat betreft de snelheid waarmee ze denken. Om iedereen actief te laten nadenken, is het van belang dat je voldoende tijd inbouwt nadat je een vraag stelt. Bovendien geven leerlingen vaker een correct, compleet en kwalitatief antwoord als ze voldoende denktijd krijgen. Toch blijkt denktijd vaak te ontbreken: onderzoek toont aan dat leerlingen vaak minder dan 1 seconde de tijd krijgen om over een vraag na te denken.
2. **Wijs een leerling aan:** Nadat je denktijd hebt ingebouwd, wijs je een leerling ongevraagd aan. Het idee is dat je elke leerling te allen tijde kan aanspreken. Je kan eenzelfde leerling dus gerust meerdere keren aan het woord laten. Zo beseffen leerlingen dat ze bij de les moeten blijven en er niet vanaf zijn nadat ze 'hun' vraag hebben beantwoord. Zorg er bovendien voor dat leerlingen naar elkaar luisteren. Speel bv. vragen door of laat antwoorden becommentariëren door (een) andere leerling(en). Op deze manier weten leerlingen dat er geen ruimte is voor passiviteit. Probeer leerlingen slim aan te wijzen opdat iedereen successen kan beleven. Let hierbij wel op dat je de lat niet (onbedoeld en/of onbewust) lager legt voor bepaalde leerlingen. Stel ook hoge verwachtingen aan de antwoorden van leerlingen. Spoor ze bv. aan om steeds in volzinnen te antwoorden. Dit zal hen ook helpen kwaliteitsvollere antwoorden te formuleren op geschreven toetsen of taken. Indien nodig, kan je modelleren hoe je bepaalde soorten vragen beantwoordt of kan je zinssneden aanbieden om antwoorden te structureren.
3. **Reageer op het antwoord:** Reageer niet onmiddellijk. In plaats van onmiddellijk een waardeoordeel uit te spreken, bouw je idealiter wederom wat denktijd in. Op deze manier kan het antwoord wat inzinken en verleng je het denkproces van leerlingen: ze reflecteren over hun eigen ideeën door ze te vergelijken met het gegeven antwoord. Vraag door, wederom door leerlingen ongevraagd aan te wijzen: *"Hoe zou Xavier tot dit antwoord zijn gekomen, ... Abed?"*, *"Wat vindt jij van het antwoord, ... Andy?"*, *"Kan je me nog een ander voorbeeld geven, ... Els?"*.

Voor je begint

- Het is niet de bedoeling om ongevraagd aanwijzen met een disciplinerend karakter in te zetten, bv. wanneer een leerling niet aandachtig is. Er bestaan andere, effectievere manieren om leerlingen (terug) bij de les te krijgen.
- Zorg ervoor dat je een veilig leerklimaat creëert waarin leerlingen fouten durven maken. Benadruk expliciet dat fouten maken een wezenlijk onderdeel van het leerproces is.

FAQ*“Wat als een leerling simpelweg ‘ik weet het niet’ antwoordt?”*

Dit kan natuurlijk betekenen dat de leerling de vraag écht niet kan beantwoorden. Een andere, even plausibele, mogelijkheid is dat de leerling in kwestie zich er snel vanaf wil maken, zonder echt na te denken. Hoe dan ook, laat een leergesprek nooit eindigen met *“ik weet het niet”*. Koester hoge verwachtingen en maak duidelijk dat leerlingen niet kunnen ontsnappen. Een aantal werkwijzen:

- Bied ondersteuning: je deelt de vraag op in een aantal deelvragen die je achtereenvolgens stelt.
- Bij een meerkeuzevraag: laat de antwoordmogelijkheden selecteren die volgens de leerling al zeker fout zijn en peil naar de redenen hiervoor.
- Wijs een aantal andere leerlingen aan en verzamel een aantal antwoorden. Keer nadien terug naar de leerling die je initieel aanwees en laat het (meest) correcte antwoord selecteren.
- Laat een hulplijn inschakelen, waarna de leerling het antwoord in eigen woorden herhaalt.

“Wat doe ik als het antwoord niet volledig correct of onvolledig is?”

Wanneer een leerling een kort, oppervlakkig antwoord geeft, is het belangrijk om gepast te reageren. Als je genoeg neemt met dit antwoord, impliceer je lage verwachtingen te koesteren waardoor leerlingen halve antwoorden als de norm gaan beschouwen. Je kan leerlingen uitnodigen om hun antwoord *‘nog eens ... maar dan beter* te formuleren. Bepaal een duidelijke norm voor de antwoorden die je verwacht. Indien een antwoord niet aan deze norm voldoet, wees je zo positief mogelijk, maar stel je een aantal bijkomende vragen. Vervolgens spoor je de leerling aan om het antwoord nog eens, maar dan beter te formuleren. Dit heeft twee voordelen: (1) je kan controleren of de leerling het echt heeft begrepen en (2) het geeft leerlingen de kans om te oefenen en om successen te ervaren. Leerlingen zien dat ze tot kwaliteitsvolle antwoorden kunnen komen, wat ervoor zorgt dat ze na verloop van tijd onmiddellijk sterke antwoorden gaan geven, zonder jouw ondersteuning.

“Wat doe ik met de snelle leerlingen die heel graag willen antwoorden?”

Let ervoor op dat je sterke leerlingen niet fnuikt in hun enthousiasme. Om deze leerlingen (die het vaak gewend zijn om vaak aan het woord te zijn) niet te demotiveren, kan het een idee zijn om hen te laten antwoorden op een wisbordje dat ze aan de leraar tonen. Indien gewenst kan je deze leerlingen meteen aan de slag laten gaan met een (verdiepende) opdracht.

“Mogen leerlingen hun hand dan nooit meer opsteken?”

Dit is allerminst de bedoeling. In verschillende contexten blijft het effectief om leerlingen hun hand te laten opsteken, zoals wanneer leerlingen een vraag hebben. Denk bv. ook aan een situatie waarbij je al een aantal leerlingen ongevraagd aanwees zonder tot het correcte antwoord te komen. Een efficiënte werkwijze hierbij is om te vragen wie het antwoord kent. Ook kan je, na enkele leerlingen te hebben aangewezen, vragen of iemand nog iets heeft toe te voegen. We raden niet aan om leerlingen nooit nog

hun hand te laten opsteken. Het gaat er vooral om dat je het niet als hoofdtechniek gebruikt om het begrip van leerlingen na te gaan.

“Wat als leerlingen het oneerlijk vinden als een vraag bij hen komt?”

Zeker wanneer je er net mee start, is het niet ondenkbaar dat de techniek op wat weerstand botst: *“Waarom stel je deze vraag juist aan mij en niet aan iemand anders?”*. Hier kan je op anticiperen door de redenen voor het ongevraagd aanwijzen te verduidelijken en de werkwijze in te bakken in de vaste klasroutines.

Bronnen

- Barton, C. (2023). *Tips for Teachers: 400+ Ideas to improve your teaching*. John Catt Educational Ltd.
- Lemov, D. (2021). *Teach like a champion 3.0*. San Francisco, CA: Jossey-Bass, a Wiley brand.
- Sherrington, T., & Caviglioli, O. (2021). *Doorloopjes. Een visuele ontwerp-gids voor leraren*. Culemborg: Phronese.
- Surma, T., Vanhoyweghen, K., Sluijsmans, D., Camp, G., Muijs, D., & Kirschner, P. A. (2019). *Wijze lessen: Twaalf bouwstenen voor effectieve didactiek*. Meppel, Nederland: Ten Brink Uitgevers.
- Wiliam, D., & Leahy, S. (2019). *Formatief evalueren in de praktijk*. Bazalt Educatieve Uitgaven.
- www.proev.be (2023). *Geen vinger opsteken... Ongevraagd aanduiden*. PROEV. Geraadpleegd op 12 september 2023, van <https://proev.be/5-stappen-van-het-model/hoegga-ik-na-wat-mijn-leerlingen-kennen-en-kunnen/methodiek/geen-vinger-opsteken-willekeurig-aanduiden>